

Určitým mezníkem nové etapy ve vývoji českých hradů je nástup čtverhranné obytné věže. Proto také 14. století můžeme nazvat stoletím obytné věže.

Nová etapa, která se shodou okolností kryje s počátkem nového století, začíná v tom období vlády krále Václava II., jež je charakterizováno mincovní reformou z roku 1300, v návaznosti na níž byl vystavěn i velmi neobvyklý hrad **Vlašský dvůr** v Kutné Hoře, který se stal centrální mincovnou českého státu. Základní síť královských hradů již byla zbudována. Václav II., který vládl v letech 1278–1305, dostavěl především **Bezděz**. Stal se tak výjimkou mezi všemi ostatními panovníky, protože žádný z nich nikdy nepřilnul k místu, kde byl vězněn – a Václav II. strávil na Bezdězu v zajetí svého poručníka

Oty Braniborského značnou část svého mládí. Václav dobudoval i další rozestavěné hrady, např. **Nižbor**. Doplnit pak musel síť základních mocenských opor, zbudovanou jeho otcem a poškozenou šlechtickými úchvaty, a zajistit i severní pohraničí. Zde je jeho dílem např. **Hasištejn**. Roku 1306 umírá po jednoroční vládě rukou najatého vraha král Václav III. a s ním vymírá po meči dynastie Přemyslovců. Po čtyřech letech zmatků nastupuje v osobě Jana Lucemburského na český trůn nová královská dynastie. Mladý nezkušený král se v Čechách setkával s neustálými potížemi a první léta jeho vlády, komplikovaná ctižádostivou politikou jeho manželky Elišky Přemyslovny, se rozhodně nevyznačovala posílením královské moci. Za neustálých zmatků naopak rostla síla šlechty,

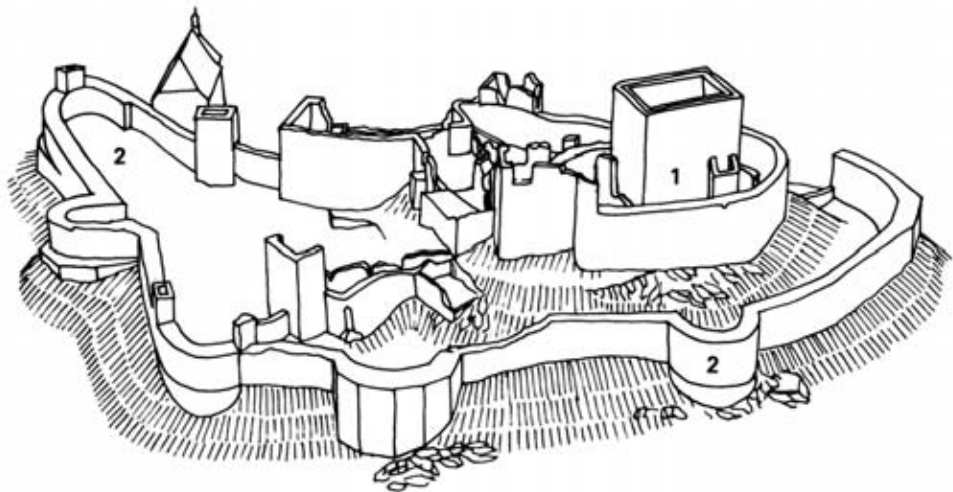
kteřá se s dravostí sobě vlastní zmocňovala královského majetku. A je pochopitelné, že bohatnoucí šlechtici přestavují své starší hrady a stavějí si nové. Naprostá většina hradů první poloviny 14. století jsou tedy stavby šlechtické.

Použití obytné věže se projevilo v několika stavebních typech. Nejprve si povšimněme nejjednoduššího z nich – typu donjonového. Obytná věž se stává hlavní obrannou a obytnou stavbou, a proto bývá značně velká. Donjony tohoto typu jsou našimi největšími obytnými věžemi vůbec. Kromě hlavní věže a obvodové hradby tvoří tyto hrady většinou již jen drobná hospodářská stavení, někdy další věžovitá stavba, která může obsahovat bránu.

S nejstaršími ukázkami tohoto typu se setkáváme již kolem roku 1300, kdy vzniklo Rabí (zde šlo ovšem o přestavbu a navýšení staršího paláce), Košumberk a Čejcha-

nov. O jeho původní podobě si můžeme nejlépe udělat představu při prohlídce **Rabí** u Sušice. Dnešní obrovský hrad je výsledkem mnoha pozdějších úprav a rozšiřování, o nichž se ještě zmíníme. Původní stavbu tvořilo jen okolí velké věže. Příchozí nejprve vstoupil do nevelkého předhradí s hospodářskými budovami a studnou. Odtud prošel branou v okružní hradbě do jádra, jehož střed dodnes vyplňuje přestavbou a navýšením staršího paláce vzniklá obrovská obytná věž o půdorysu téměř 13 x 19 m, spojená v úrovni druhého patra padacím můstkem s posledním patrem věžovité stavby, svázané s obvodovou hradbou.

Kdo chtěl projít do donjonu, jehož patu obtáčel ještě parkán, musel nejprve vystoupit po dřevěném schodišti do posledních podlaží vstupní věže. Teprve potom mohl po dlouhém můstku, ve středu po-

R a b í, současný stav, který je výsledkem složitého stavebního vývoje
1 – původní jádro s donjonem; 2 – pozdně gotické dělostřelecké opevnění

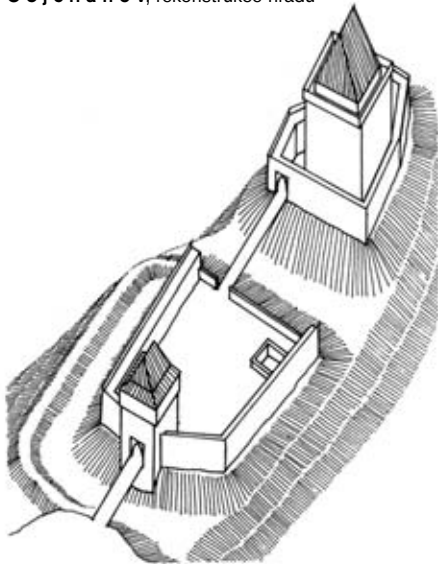
depřeném zděným pilířem, vejít do velké obytné síně. Vlastní obydlí hradního pána tvořilo až třetí patro, vybavené okénky se sedátky ve výklencích a krbem.

Velmi podobný byl hrad **Košumberk** na Chrudimsku, který však měl daleko menší rozměry. Jeho hlavní brána byla v podobně umístěné věžovité stavbě. Původní podobu hradu překryly četné mladší úpravy.

Dnes téměř zcela zaniklý posázavský **Čejchanov** představuje nejmenší variantu, jejíž jádro obsahovalo snad jen obytnou věž.

Zhruba do šedesátých let 14. století vznikly četné další ukázky tohoto typu. Mezi jejich věžemi nacházíme další obry – na **Pajrku** u Nýrska dosáhla věž rozměrů 16 x 16 m a na šumavském **Vítkově Kameni** 14 x 17,5 m. U některých mladších zástupců donjonového typu již obytná

Čejchanov, rekonstrukce hradu

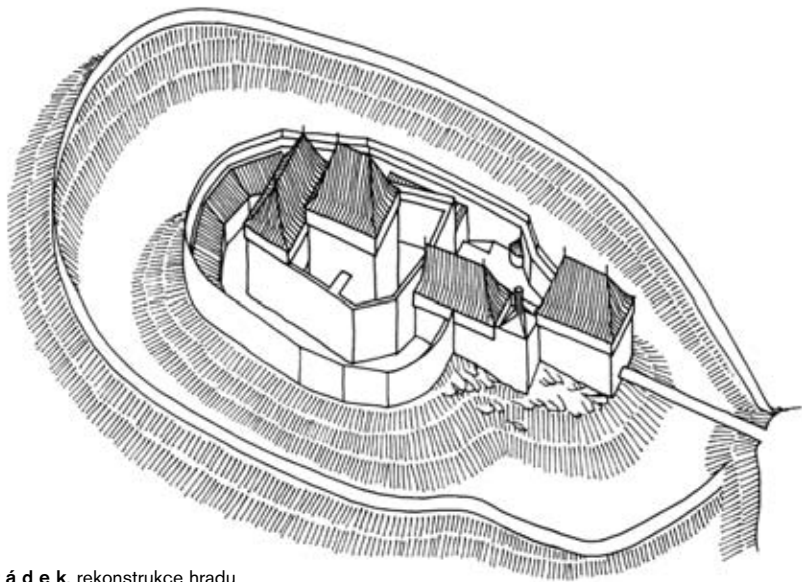
věž nestojí ve středu opevnění, ale je do něj zabudována, jako například na **Pajrku** či na **Netřebu** na Domažlicku. Některé věže mívají zaoblené jedno nároží (na **Košumberku** či **Kunžvartě**), na málo známém hradě **Březina** na Rokycansku je roh dokonce protažen a jeho osa míří do prostoru, odkud bylo možno hrad ostřelovat, takže plní stejný účel jako břity starších bergfritů.

V této době se začaly stavět rovněž malé hrady, u nichž hlavní obytnou věž doplňovaly ještě další zděné obytné a hospodářské stavby. I tyto hrady tvoří dvě skupiny podle umístění donjonu. U první stojí volně, většinou ve středu opevnění. Patrně nejznámější takovouto stavbou je **Kozí Hrádek**. Všem jistě vyvstane v paměti osobnost mistra Jana Husa, který zde našel útočiště. Jádro dvojdílného hradu obsahovalo věž a další stavbu se dvěma

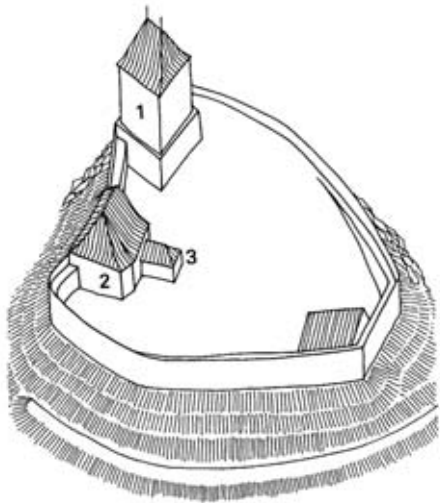
místnostmi. Opevnění přední části, do které se vstupovalo velkou branou a která obsahovala kuchyň, studnu a další stavbu, obíhalo ve formě parkánu i jádro. Tento parkán vyplňovaly různé lehké stavby. Jiný způsob řešení představuje **Křikava** na Příbramsku. Ve středu zhruba obdélného hradu stál donjon, palác se přikládal k užší straně, menší stavba stála v protilehlém nároží.

Podobný hrad s volně stojící obytnou věží se podařilo odkrýt i na **Bradle** u Hostinného. Stavebníci stavěli hrad z kamene bez použití malty a ze dřeva. Velká věž zřejmě měla horní podlaží hrázděná. Takových dnes zcela zaniklých památek existovalo velké množství. Bez řádného archeologického výzkumu však prozatím unikají naší pozornosti.

Malé hrady, jejichž obytná věž je vázána do obvodového opevnění, vcelku při-

Kozí Hrádek, rekonstrukce hradu

Bradlo, rekonstrukce hradu

1 – obytná věž; 2 – kuchyně; 3 – kovárna

pomínají bergfritové dispozice. Jak se můžeme přesvědčit například na **Rabštejnku** či **Strádově** na Chrudimsku, palác stojí na nejchráněnějším místě a donjon v čele vedle brány.

Obytná věž si našla cestu i do organismu tzv. skalních hradů. Pro tyto stavby byly využívány hlavně měkké, převážně písčovcové skalní útvary. Zbytky skalních hradů doslova připomínají kus ementálu. Skály jsou provrtány systémem chodeb, obytných i hospodářských místností, někdy byla do kamene vytesána i celá kaple. Přírodní skalní opevnění doplňovaly zděné či dřevěné části, prostory vyšších podlaží spojovaly dřevěné ochozy a na koruně skal mohly stát další, většinou dřevěné stavby, mnohdy charakteru obytné věže. Někdy mívaly do skály zasekané suterénní prostory, jako je tomu například u skalních hradů v Českosaském Švýcarsku